

Človeška figura, ki se stilizirana, reducirana in tipizirana pojavlja kot osrednji motiv, deluje v nedefiniranem okolju kot primarna, primitivna in abstrahirana, kot da bi nam želel sporočiti, da se komunikacija zgodi, ko se najmanj dva pola uglasita na skupnem nivoju in nižji kot je, preprosteje jo je vzpostavljati. S tem ne samo da se dotakne našega sobivanja in sodelovanja, ampak poudari enako razmerje tudi s strojem, ko skozi ustvarjalni proces pokaže, da je tudi ta komunikacija boljša z manj podatki, saj več podatkov prinaša več možnih šumov, ki jih moramo nato popravljati v izogib medosebnim nesporazumom in strojnim napakam.

A ko se figure povežejo, združujejo in objemajo, se porodijo v skupnosti in kot v plesu gradijo elementarne odnose stika in dotika, pristne bližine, ki se lahko zgodi, ko zapustijo svojo individualnost in podobo, svoj ego. Ko postanejo enake in se prelevijo v gmote, ki formalno kompozicijo spreminjajo v koreografrano vizualno govorico brezosebnih podob in likovno ritualiziranih teles. Pridružite se rajanju in stopite v množico. Bodimo humani samosvoji odtisi v tehnološko normirani krajini, zavedajoč se, da je nekoč tehnologija, zdaj kulturna dediščina.

– Peter Tomaž Dobrila

BIOGRAFIJA

Spletna stran

Marko Šajn (1990) je leta 2011 vpisal študij slikarstva in grafike na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani. Svoje delo je predstavil na več samostojnih razstavah, med drugim v Hiši kulture v Pivki (2019), Galeriji DobraVaga (2019) in MGLC v Ljubljani (2023), ter na skupinskih predstavah, od katerih je najpomembnejša Odtisi in vtisi 2v MGLC v Ljubljani (2022). Deluje v Hiši kulture v Pivki ter v okviru risografskega kolektiva Riso Paradiso v Ljubljani. Živi in ustvarja na podeželju v okolici Pivke.

Marko Šajn
ZASTONJ OBJEMI
1.–30. 3. 2024

MMC KIBLA/KiBela, Ulica kneza Koclja 9, Maribor
Odpiralni čas: od ponedeljka do petka od 10. do 18. ure, v soboto od 10. do 14. ure

Marko Šajn

ZASTONJ OBJEMI

1.–30. 3. 2024

MMC KIBLA/KiBela

Nosilci in prenašalci

Povezovanje ustvarjalnosti in (sodobnih) tehnologij obstaja od pamtiveka. Kako si to predstavljamo, je odvisno od informacij, ki so nam poznane, in nas, ki jih sprejemamo in upoštevamo. Če poenostavim, so nekoč tehnologije bile drugačne in so se skozi leta, tisočletja, deset- in stotisočletja spreminjale, a v vsakem izmed svojih obdobj so bile sodobne. Razvoj najbolj primitivnih odkritih kamnitih orodij se je začel v paleolitiku in pokriva približno 95 % človeške tehnološke prazgodovine. Razprostira se od najzgodnejše znane uporabe kamnitih orodij, verjetno s hominidi, kot je avstralopitek, pred 2,6 milijona let, do konca pleistocena pred okoli 11.700 let pred sedanjim časom.

V paleolitiku oziroma stari kameni dobi so ljudje živeli v jamah, ukvarjali so se z lovom in nabiralništvom. Nastajala je delitev med spoloma – moški so se ukvarjali z lovom, ženske pa z nabiralništvom, ognjem in otroki. Ker so pomembnejšo vlogo v družbi imele ženske, je vladal matriarhat. Uporabljali so preprosto kamnito orodje (pestnjak), razvila so se kamnita rezila in koščeno orodje ter tudi risarsko-slikarski pripomočki, s katerimi so pustili sledi svojega videnja in čutenja sveta v številnih jamah in drugod, saj so ostanke slik našli tudi na previsnih stenah in skalah oziroma zunaj jam. Zaradi vremenskih vplivov se večina teh slik ni ohranila, medtem ko so slike v jamah bile zaščitene pred večjimi spremembami vlage in temperatur in so se ohranile.

Doslej so odkrili okoli 340 jam s prazgodovinsko umetnostjo, največ v Franciji in Španiji. Najstarejša jamska umetnost se nahaja v jami El Castillo v severni Španiji in sega vsaj 40.800 let nazaj. Zaradi svoje starosti nekateri znanstveniki domnevajo, da so slike izdelali neandertalci. A še starejša je slovenska umetnost, ne likovna, ampak glasbena: v Divjih babah nad Idrijo so našli 50.000–60.000 let staro kost z luknjami, ki naj bi bilo najstarejše glasbilo na svetu. Vendar zadnje omenjeno paleontologi velikih držav seveda spodbijajo, da ne izgubijo »primata« (v sebi), saj je najstarejša piščal tudi najstarejši artefakt na svetu, s čimer je Slovenija zibelka svetovne kulture.

Paleolitik se je končal ob koncu ledene dobe (konec pleistocenske epohe), ko je Zemljino podnebje postalo toplejše. To bi lahko povzročilo ali prispevalo k izumrtju pleistocenske megafavne, čeprav so mogoči tudi drugi dejavniki, kot so bolezni in izlov od ljudi. Znanstveniki pravijo, da so podnebne spremembe ob koncu pleistocena povzročile manjšanje habitata mamutom, preostale pa so nato izlovili paleolitski ljudje. Globalno segrevanje, ki je nastalo ob koncu pleistocena in v začetku holocena, je za ljudi pomenilo, da so lažje dosegli mamutove habitate, ki so bili prej zamrznjeni in nedostopni. Nove raziskave kažejo, da je lahko izumrtje volnatega mamuta povzročila kombinacija učinka podnebnih sprememb in človeškega lova.

Piščal iz Divjih bab, podrobneje Moustérienska »koščena piščal« iz Divjih bab I, tudi tidldibab, narejeno iz stegnenice mladega jamskega medveda, pripisujejo neandertalcu; domnevo, da

naj bi jo izdelal kromanjonec (t. i. sodobni človek), so ovrgli. Kost naj bi omogočala širok tonski obseg in veliko prilagodljivost pri igranju melodičnih linij in je edina doslej odkrita kost, ki naj bi jo kot piščal uporabljal neandertalec. Ker je bila najdena kost deloma odkrušena, so izdelali njene rekonstrukcije in jih tudi akustično preizkusili. Na eni strani naše zgodovine in arheološke znanosti je vizualno (ohranjene stenske poslikave), na drugi pa performativno (ohranjen predmet, a brez ohranjene vsebine) oziroma dihotomija snovne (slika) in nesnovne (glasba) dediščine.

Preskočimo desetisočletja, ošvrknimo samo najstarejše ohranjeno kolo z osjo na svetu oziroma kolo z Ljubljanskega barja, ki so ga arheologi izkopali v bližini Verda, je z uradno določeno starostjo 5.150 let najstarejše kadarkoli odkrito leseno kolo (drevo je bilo v času poseka staro okrog 80 let). Sestavljeno je iz dveh lesenih desk, ki sta združeni s štirimi prečnimi nosilci, ki so nameščeni z zatiči, ki so se nato zataknili v obe polovici kolesa. Čeprav so podobna kolesa našli tudi v hribovjih Jure in jugozahodne Nemčije, je kolo z Ljubljanskega barja, ki je pripadalo prazgodovinskemu dvokolesnemu vozu, večje in starejše. Na lesena kolesa so naleteli tudi v Mezopotamiji, a so tovrstne mezopotamske najdbe precej mlajše.

Izum je spremenil zgodovino in velja za enega najpomembnejših v zgodovini človeštva, omogočil je mobilnost, transport, skrajšal razdalje, olajšal premikanje, napravil vozove, vlake in avtomobile in nam ponudil dirke, a hkrati podpiral tudi vojne. Očitno je nekoč veljalo, da, kar smo odkrili za civilno uporabo, se je lahko uporabilo tudi za vojaško, danes pa je obratno: najprej gredo izumi vojski, šele nato ljudstvu. V minulih tisočletjih je kultura smrti nadvladala kulturo sožitja, sobivanja, sodelovanja in na prvo mesto postavila ubijanje, uničenje, razdor, namesto miroljubnosti je čislana agresija, vojna je zamenjala mir kot vrednoto, veselje do življenja se je zavilo v žalovanje za ubitimi.

Če skočimo v bližnjo preteklost, se spomnimo Nikole Tesle (rojen 10. julija 1856 v Smiljanu pri Gospiću, umrl 7. januarja 1943 v New Yorku), elektroinženirja, izumitelja, fizika, strojnika, kemika, matematika, a predvsem človeka, ki je osvetlil svet. Žal ga ni tudi razsvetlil. Skoraj eno leto, od leta 1878 do 1879, je živel v Mariboru, kamor je prišel po študiju na Visoki tehniški šoli v avstrijskem Gradcu. Zaradi denarne stiske ga je jeseni leta 1878 zapustil in tukaj, v Mariboru, našel prvo zaposlitev: imel je dobro plačano službo tehničnega risarja ali pomočnika inženirja z nadpovprečno plačo. Kot že prej v Gradcu je svoj prosti čas rad preživel v gostilnah in kavarnah, vendar ne zaradi pijače in ženske družbe. Tja ga je pritegnila strast do igranja kart in bilijarda, v čemer je briljiral in s tem tudi nekaj zaslužil, čeprav je bil znan po tem, da je nasprotnikom večkrat tudi vrnil izgubljeni denar. A ker ni imel prijavljenega stalnega bivališča, ga je 8. 3. 1879 na podlagi prijave aretirala mestna žandarmerija in oblasti so ga deportirale v Gospić, s čimer se je zaključilo njegovo bivanje v Mariboru.

Leta 1884 se je odselil v ZDA in dobil ameriško državljanstvo. Deloval je na mnogih področjih, patentiral je več kot 700 izumov, večinoma s področja elektrike in magnetizma, ki tvorijo osnovo sodobne uporabe električne energije. Najznamenitejši je večfazni indukcijski elektromotor, ki ga je izumil leta 1882 in deluje po njegovem načelu izmeničnega električnega toka, ki je omogočil lažji in učinkovitejši prenos električne energije na daljavo in je postal temelj večfaznega sistema, ki ga uporabljamo po vsem svetu. Po njegovih načrtih so izdelali prvo hidroelektrarno na Niagarskih slapovih. Znamenita izuma sta tudi Teslovo navitje (Teslov transformator) in turbina brez lopatic.

Izvedel je vrsto poskusov z mehanskimi oscilatorji/generatorji, električnimi razelektrenimi cevmi in slikanjem z rentgenskimi žarki. Zgradil je tudi eno izmed prvih brezžično upravljanih plovil in v 90. letih 19. stoletja s svojimi visokonapetostnimi in visokofrekvenčnimi eksperimenti v New

Yorku in Colorado Springsu sledil svojim idejam za brezžično razsvetljavo in svetovno brezžično distribucijo električne energije. Leta 1893 je podal izjave o možnosti brezžične komunikacije s svojimi napravami. Tesla je poskušal te zamisli uporabiti v svojem nedokončanem projektu Wardenclyffe Tower, interkontinentalni brezžični komunikaciji in oddajniku moči, ki so ga porušili, preden ga je uspel dokončati.

Čeprav je bil Tesla ameriški državljan, je ameriški urad za tujo lastnino po njegovi smrti zasegel njegove stvari. Nekatere so bile pozneje vrnjene svojcem, nekatere se sedaj nahajajo v njegovem muzeju v Beogradu, vendar pa so nekateri njegovi zapiski in naprave še vedno klasificirani ter skriti pred očmi javnosti, zato ostaja neznanka, kaj je Nikola Tesla še izumil pred svojo smrtjo, morda napravo, ki bi vodila svet v novo obdobje proste energije. Brez Nikole Tesle ne bi imeli ne radia ne televizije, ne mobilnih telefonov ne računalnikov, ne medmrežja ne brezžičnega prenosa signalov, ne medijske in ne novomedijske umetnosti.

Kot se je razvijala človekova izraznost, se je širila in dograjevala definicija ustvarjalnosti, ki so jo v nekem obdobju začeli imenovati »umetnost«. Od antike do gotike in renesanse, baroka in klasicizma in do iznajdbe fotografije jo definirajo kot »fino« oziroma »lepo« umetnost, pri nas pa kot likovno umetnost, ki je v zadnjih desetletjih, odkar je posrkala domala vse avdio-vizualne medije, fotografijo, video, računalnik, analogno in digitalno podobo, postala »vizualna«, »multimedijska«, »intermedijska«, »interdisciplinarna« umetnost, kamor spadajo tudi vse vrste digitalnih resničnosti – obogatena (augmented reality – AR), navidezna (virtual reality – VR), potopitvena (immersive reality – IR), mešana (mixed reality – MR), razširjena (extended reality – XR) – in seveda umetna inteligenca (AI) oziroma, natančneje in bolje rečeno, strojno učenje (machine learning – ML), saj pomnjenje ogromnega števila informacij ni inteligenca.

Ves čas pa gre za isto igro ljudi, za prenos informacij ter takšno in drugačno komunikacijo s pomočjo razpoložljive tehnologije, najsibo kost ali barva, kolo ali elektromotor, abakus ali računalnik. Osnova so signali, ki imajo svojo frekvenco in amplitudo, njihov spekter pa je tako rekoč neskončen. Praviloma so analogni, v kvantni fiziki tudi diskretni, slišni in vidni, neslišni in nevidni. Kot velja, so informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) definicija medmrežja in računalnika kot večpredstavnostnega medija, čeprav velja enako za vso našo zgodovino in vse izume, za vzpostavljanje komunikacije in dostop do informacij, ki mora postajati vse hitrejši ter enostavnejši in kompleksnejši hkrati. Uporabnikom prijazen, enostaven in dostopen sistem, ki bo v najkrajšem času zagotovil prenos najbolj zahtevnih informacij. Računalniški spomin je poceni, procesorska moč in grafični elementi pa so dragi.

Marko Šajn deluje na številnih področjih umetnosti in na pričujoči razstavi, ki začinja mesec pomladi, povezuje analogno slikarstvo in kiparstvo s sodobnimi digitalnimi vmesniki. Za predloge slik in skulptur je uporabil umetno inteligenco, ki jo je našel na zastonskem spletišču in generira podobe; gesla, ki jih je vnašal, so pogosto vsebovala besede »hug«, »group hug«, »embrace« ... Na podlagi teh in aktualnih podatkov na spletu je dobil podobe, iz katerih je ustvarjal slike, saj so strojno generirane razne deformacije.

Ker do zadnjega trenutka umetnik ne ve, kakšno podobo bo sprocesirala umetna inteligenca, je hkrati presenečen in pripravljen na poseg, figure je moral dodelati in popraviti, zato lahko njegovo delo označimo kot vizualizacijo komunikacije v trikotniku med »strojnimi« in »človeškimi« dojemanjem »pojmovnega«, ki pa enako kot medčloveška komunikacija nikoli ni popolna, saj vedno vsebuje od raznih parametrov odvisne šume med oddajnikom in sprejemnikom, ki jih moramo »popravljalati«. Občinstvu pa pusti odprto interpretacijo odnosov med ljudmi in ljudi s stroji, kakor tudi procesov umetne inteligence oziroma strojnega učenja pri gradnji podob z vsemi anomalijami, ki jih povzročajo »nerazumevanje«.